

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE İŞBİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRENME İLE KAVRAM ÖĞRETİMİ

Barış ÇAYCI

Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Niğde.

M. Kaan DEMİR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Çanakkale.

Mustafa BAŞARAN, Metin DEMİR

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Ankara.

Özet

Bu araştırmada, işbirlikli öğrenme yönteminin, öğrencilerin sosyal bilgiler dersi "Adım Adım Türkiye" ünitesinde geçen kavramları öğrenme başarıları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma deseni olarak öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Araştırma, 2005–2006 öğretim yılında ilköğretim 5. sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Deney grubunda 30 öğrenci, kontrol grubunda ise 32 öğrenci yer almıştır. İlgili ünite, 15 ders saati sürecinde deney grubunda işbirlikli öğrenme yöntemiyle, kontrol grubunda ise geleneksel öğretim yöntemleri ile işlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, kavram başarı testi kullanılmıştır. Verilerin analizinde, t-testinden faydalanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, işbirlikli öğrenme yönteminin uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin kavram başarıları, kontrol grubundaki öğrencilerin başarılarından daha yüksek çıkmıştır ($t = 2,54; p < 0,05$).

Anahtar Kelimeler: İşbirliğine dayalı öğrenme, kavram öğretimi

CONCEPT TEACHING WITH COOPERATIVE LEARNING ON SOCIAL STUDIES LESSON

Abstract

In this research, the effect of cooperative learning on students' concept learning are examined. The design of the research was based on an experimental pre-test post-test model and the study was carried out on the 62 students, 30 participants in the experimental group, 32 participants in the control group who are students in primary school (fifth class). Students' concept achievement was measured by means of concept achievement test. Data analysis was applied t-test for statistical analysis. According to the results, cooperative learning was effected on the students' concept learning in "Adım Adım Türkiye" unit ($t = 2,54; p < 0,05$).

Keywords: Cooperative learning, concept teaching

Giriş

Geleneksel öğretim yaklaşımında öğrenci, pasif ve kendisine verilen bilgiyi almakla sorumlu birey; öğretmen ise sınıf içinde öğretimin merkezinde bulunan ve görevi öğrenciye bilgiyi aktarmak olan öğretme sorumlusu olarak kabul edilmektedir. Bu durumda, eğitim kurumlarından mezun olan öğrenciler toplumun ve ekonomik kurumların beklentilerine cevap verebilecek yeterlilikten uzak kalmaktadırlar. Siyasi sınırların önemini kaybettiği, uluslar arası standartlara sahip olmayan bireylerin herhangi bir alanda başarılı olamadığı günümüz dünyasında, toplumun beklentilerine cevap verebilecek bireyler yetiştirmek, eğitim kurumlarının en önemli hedefi haline gelmiştir.

Eğitim kurumlarının en önemli görevlerinden biri olan bu amacın gerçekleştirilebilmesi için, sınıf ortamlarında bazı öğrenme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntemler içinde değerlendirilen işbirlikli öğrenme yöntemi ise, etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Bu noktadan hareketle, araştırma süreci ve sonuçları hakkında bilgiler verilmeden önce işbirlikli öğrenme yöntemi ve kavram öğretimi konularında açıklayıcı bilgilere yer verilmiştir.

1. İşbirlikli Öğrenme

2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 1998 programındaki davranışçılık yaklaşımı yerine yapılandırmacı yaklaşımı esas almaktadır. Yapılandırmacı yaklaşıma göre tüm öğrenmeler zihinde bir yapılandırma sonucu oluşmaktadır. Yapılandırmacı eğitim ortamlarında, bireylerin çevreleriyle daha fazla etkileşimde bulunmalarına olanak sağlayan işbirliğine dayalı öğrenme ve probleme dayalı öğrenme gibi, öğrenenleri aktif kılan öğrenme yaklaşımlarından yararlanılır (1).

İşbirliğine dayalı öğrenme, öğrencilerin, sınıf ortamında küçük karma kümeler oluşturarak, ortak bir amaç doğrultusunda, akademik bir konuda birbirlerinin öğrenmelerine yardımcı oldukları, genelde küme başarısının değişik yollarla ödüllendirildiği bir öğrenme yaklaşımı olarak tanımlanabilir.

Genel olarak işbirliğine dayalı öğretimin başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir (2) (3);

1. İşbirliğine dayalı öğretimde grup tarafından belirlenen amaç, her öğrenci için önemli olarak algılanır.
2. Farklı yetenekleri, gereksinimleri ve öğrenme biçimleri olan öğrencilere göre kümeler oluşturulur ve öğrenciler bu kümelerde çalışır.
3. Öğrencinin kümesi ile birlikte, dersin amacına ulaşma beklentisi ve çabası ortak özelliklerin başında gelir.
4. Her öğrenciden, diğer öğrencilerle olumlu etkileşimde bulunması beklenir.
5. Küme içerisinde öğrenciler arasında gerekli araç-gereçler ile düşünceler paylaşılır.

6. Küme üyeleri konunun bir parçasından sorumludur ve konusuyla ilgili olarak kümesine katkıda bulunur. Diğer öğrenciler ise; destek, yardım ve pekiştirmede temel kaynak olarak kabul edilir.
7. Değerlendirmelerde, küme üyelerinin küme çalışmalarına katkıları esas alınır.
8. Kümeler, başarı düzeylerine göre birbirleriyle karşılaştırılabilir. Bireysel olarak öğrencilerin birbirleriyle karşılaştırılması yapılmaz.
9. Öğretmenin ortam düzenleyici ve gerektiğinde yardımcı, destekleyici bir rolü bulunmaktadır.

Sınıf; paylaşma, uzlaşma, yarışma, rekabet gibi olumlu ve olumsuz ilişki yapılarının görülebileceği bir yaşam alanıdır. Bahsi geçen bu olumlu ve olumsuz ilişkileri incelemek, işbirlikli öğrenme kavramını daha iyi anlamak için faydalı olacaktır. Rekabetçi, bireyselci ve işbirlikçi sınıf ortamları şu şekilde açıklanabilir (4) (5);

1. *Rekabetçi Sınıf Ortamı*: Öğrencilerden kimin daha iyi olduğunun anlaşılması için, onların bir kazanma-kaybetme mücadelesi içine sokulduğu sınıf ortamıdır. Bu sınıf ortamlarında öğrencinin başarılı olması için, bir diğer öğrencinin başarısız olması gerekmektedir.
2. *Bireyselci Sınıf Ortamı*: Bu ortamda öğrenciler, kendi öğrenme amaçlarına ulaşmak için, kendi öğrenme alanlarında bağımsız olarak ilerlerler.
3. *İşbirlikli Sınıf Ortamı*: İşbirlikli sınıf ortamında, öğrenciler küçük gruplar halinde yardımlaşarak, öğrenim materyali üzerinde çalışırlar.

İşbirlikli Öğrenmenin Temel İlkeleri

Eğitim öğretim sürecindeki diğer eğitsel ilkelerle birlikte kullanılmak kaydıyla, işbirliği gruplarına özgü olan ve işbirlikli öğrenmenin etkililiğini artıracak bazı ilkeler saptanmıştır. Bu ilkeler şu şekilde sıralanabilir;

- *Grup Ödülü*: Grubu oluşturan bireylerin başarılı olabilmesi için, öncelikle grubun başarılı olması gerekmektedir. İşbirlikli öğrenme grubundaki bir öğrenci, bireysel olarak hedefine, ancak diğer üyeler de ulaşırsa ulaşabilecektir.
- *Olumlu Bağımlılık*: Bu bağımlılık, işbirliğin en önemli koşuludur. Olumlu bağımlılık, bireylerin ortak amaçlarını ve ödül için çabalarını birleştirecekleri bir durum yaratır ve olumlu ürün bağlılığını ve olumlu amaç bağlılığını içermektedir.
- *Değerlendirme*: İşbirlikli öğrenme yönteminde değerlendirme iki şekilde yapılmalıdır:

a) *Bireysel Değerlendirme*: Bazı öğrenciler, ortak hedefe ulaşmada yeterli çabayı göstermeme eğiliminde olabilir. Bireysel değerlendirmenin olduğu gruplarda işbirliği uygulamalarının daha olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür. İşbirlikli öğrenme uygulamalarında bireysel katkı ve başarıyı değerlendirme, her öğrenciye bireysel test uygulama, grup başarısı için ortalama puan verme, her üyenin çalışmasını tek tek değerlendirme ve grup ürününün altına imza attırma şeklinde olabilir.

b) *Grup Sürecinin Değerlendirilmesi*: Grup sürecinin değerlendirilmesi, yapılan bir etkinliğin sonunda hangi üyenin hangi davranışı edindiğinin, hangi davranışın sürmesi veya hangi davranışın sürmemesi gerektiğinin saptanmasıdır.

- *Sosyal Beceriler*: İşbirlikli öğrenme uygulamasından önce her bir öğrenciye, kişiler arası iletişimin ve etkileşimin nasıl olması gerektiği hakkında bilgi verilmelidir. Öğrenciler bu becerileri kullanma konusunda özendirilmelidir. Sosyal becerilerden bazıları şu şekilde sıralanabilir: konuyla ilgili arkadaşına soru sormak, grup üyelerinin fikirlerine saygı duymak, onları dinleyebilmek, anlaşılmayan noktaları açıklamak, grup çalışmalarında dikkati canlı tutmak ve başarıyı paylaşmak.
- *Destekleyici Denetim*: Geleneksel eğitimin sürdürüldüğü sınıflarda doğrudan denetim yapılır ve öğretmen her yerde aktif ve merkezdedir. Öğrenciler bağımsız hareket edemezler, edilgen durumdadırlar ve sınıf yönetimi sürecine katılamazlar. İşbirlikli öğrenimin olduğu sınıflarda ise, öğretmen çocukları etkin kılmak ve öğrencilerin bilgiyi keşfetmelerine olanak sağlamak için uygun öğrenme ortamları hazırlamaya çalışır. Destekleyici öğretmen, çalışmalar sırasında gözlem yapar, uygun dönütler vererek çocukların veya grubun sorunlarını yine kendilerinin çözebileceği şekilde süreci yönlendirir.
- *Yüz Yüze Etkileşim*: İşbirlikli öğrenmenin olması için, öğrencilerin birbirleri ile etkileşerek ve birbirlerine yardımcı olarak ortak bir ürün ortaya koymaları gerekmektedir. Ortak bir ürünün olması için düşünce, emek ve kaynaklar paylaşılmalıdır. Paylaşma sürecindeki iletişim, karşılıklı yardımlaşma, cesaretlendirme, geri dönüt, açıklamalar ve tartışmalardan oluşan yüz yüze etkileşimi zorunlu kılar. Grup büyüklüğü azaldıkça yüz yüze etkileşim artacaktır. Öğrencilerin birbirlerine etkili - verimli yardım etmelerini ve bilgi - materyal alış verişini sağlamak, yüz yüze etkileşimi daha üst seviyelere çıkartabilir.
- *Öğrenme Ortamı*: Sınıf veya çalışma ortamı, öğrencilerin grup etkinliğine katılımını ve konsantrasyonlarını arttıracak şekilde düzenlenmelidir. Bunun için, değişik renklerle çalışma alanının belirlenmesi, ışıklandırma, mobilyaların düzenlenmesi vb. gibi faaliyetler yapılabilir.
- *Yöntem Seçimi*: Yöntem seçimindeki amaç; dersin amacına, konunun özelliğine, öğrencilerin öğrenme seviyeleri ve hızları gibi özellikleri ile gereksinimlerine ve eldeki imkanların müsaade ettiği ölçüde en iyi öğrenme şeklini belirlemektir. Öğrencilerin, hakkında hiçbir şey bilmedikleri ve araştırma becerileri edinmedikleri gruplarda, işbirlikli öğrenme yönteminin yararlı olmadığı söylenebilir. Bazı durumlarda birkaç teknik beraber kullanılabilir.
- *Eşit Başarı Fırsatı*: Her üyenin, diğerleri başaramadan başarılı olamayacağını bilmesi çok önemlidir ve bunun bilincinde olması sağlanmalıdır. Bu bilinç, her bir üyenin diğer üyeye öğrenme sürecinde yardım etmesini sağlayacaktır. Üyelerin başarı durumuna bakılmaksızın eşit çaba göstermeleri sağlanmalı ve öğrencilerin gruba katkıları değerlendirilmelidir.

- *Fiziksel Hareketlilik ve Psikolojik Duyarlılık*: Fiziksel hareketlilik, öğretmenin sınıf içerisinde sürekli gezerek, yardım ve yönlendirme gereksinimi içinde olan grupları ve bireyleri bulma, görebilme ve onlara zamanında ulaşabilmesidir. Psikolojik duyarlılık ise, öğretmenle öğrenci arasındaki etkin, çok yönlü ve içtenlikli iletişimidir.
- *Planlama*: Öğretmen, başarılı bir işbirlikli öğrenme etkinliğini planlayabilmek için öğretim sürecini de planlamalıdır. Planlamada öğrenci ve öğrenim ortamıyla alakalı ayrıntılı bilgi toplanmalı ve etkinlikler bu bilgilere göre planlanmalıdır.
- *Grup Büyüklüğünün Belirlenmesi ve Grupların Oluşturulması*: Grup; etnik yapı, cinsiyet, başarı durumu vb. gibi özellikler açısından heterojen olmalıdır. Yalnız cinsiyet konusunda kız ve erkek öğrenci sayısının eşit olmasına çalışılmalıdır. Çünkü grupta az sayıda kız öğrenci varsa ve üst düzey öğrenme yeteneklerine sahip değilse, tartışmaların dışında bırakılırlar. Aksine grupta erkek öğrenci sayısı az ise, bu durumda erkek öğrenciler, eğer bir öğrenme güçlüğü yoksa ve utangaç değilse, grupta daha baskın olma eğilimine girerler (6). Normalde 8 ve üstü elamanı olan bir grubun işlevsel anlamı yoktur. Öğretmen grubu oluştururken her üyenin yeterli derecede üyelik ve liderlik yapma şansına sahip olmasını sağlayacak bir sayı bulmalıdır.

İşbirlikli Öğrenmenin Etkililiği

Öğrenciler okuldan ayrıldıktan sonra, onların topluma etkin bir şekilde katılmaları, diğer insanlarla anlamlı ve bağımsız bir ilişki ve iletişim kurabilmeleri ve sağlıklı bir psikolojik yapıya sahip olmaları beklenir. İşbirlikli öğrenmenin; duyuşsal olgunluk, iyi sosyal ilişkiler kurma ve uyum gösterme, güçlü kişisel kimlik, diğer insanlar hakkında olumlu fikirler edinme gibi psikolojik sağlığa ve sosyal ilişkilere olumlu yönde etkisi vardır. Bu yöntemle öğretmen, yardıma ihtiyaç duyan öğrencilerle hem kendisi ilgilenmekte hem de bu süreçte yardıma ihtiyacı olan öğrencilere arkadaşlarının yardım etmesini sağlamaktadır.

İşbirlikli öğrenme her seviyede ve derste kullanılabilir bir yöntemdir. Ayrıca özel eğitime ihtiyacı olan çocuklarda, farklı etnik kökenli çocuklarda ve dezavantajlı çocukların eğitim - öğretiminde de kullanılabilir.

İşbirlikli öğrenme; akademik başarı, hatırd tutma, transfer, üst düzey bilişsel stratejiler kazanma, derse aktif katılım, iyi arkadaş ilişkileri, engelli bireylerin normal öğrenime katılmaları, benlik saygısı gibi birçok bilişsel ve duyuşsal öğrenme ürünü ve süreci üzerinde olumlu etkileri olduğu söylenebilir. İşbirlikli öğrenme, çoğu kez yarışmacı ya da bireysel çalışmadan daha etkilidir. Öğrenciler arasında yapılan tartışmalar sonucunda akademik çelişkiler ortaya çıkacaktır. Böylesi çelişkiler, üst düzeyde başarı güdüsü, daha yüksek düzeyde başarı, öğrenilen konunun daha kolay akılda kalması ve derinlemesine anlamayı sağlar. Konunun tartışılması ile öğrenciler, bilginin daha sık denenip sınanmasını ve elde edilen yeni bilginin temelini açıklanmasını gerçekleştireceklerdir.

Yapılan araştırmanın amacının daha net bir biçimde ortaya konabilmesi için işbirlikli öğrenme yöntemi hakkında verilen bilgilere ek olarak, kavramlar ve kavram öğretimi konularına da değinmek gerekmektedir. Çünkü araştırma konusu çerçevesinde, işbirlikli öğrenme yöntemiyle, ilgili üitedeki kavramların öğretimi gerçekleştirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, işbirlikli öğrenme ile kavram öğrenme başarısı birbirine bağlı bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle aşağıda; kavramlar, kavramların özellikleri ve kavram öğretimi konularında açıklamalar yapılmıştır.

2. Kavram Öğretimi

Kavramlar bilgilerin yapı taşlarıdır. Kavramlar arası ilişkilerden de bilimsel bilgiler doğar. İnsanlar çocukluktan itibaren kavramları, onların adlarını (sözcükleri) öğrenmeye başlar, onları sınıflandırır ve kavramlar arası ilişkileri yani bilgileri keşfeder. Bilişsel yapıda var olan kavramlara yenilerinin eklenmesi, düzenlenmesi ve/veya yeniden yapılandırılması hayat boyu devam eder.

En az iki varlık - olay vs. ortak özelliklerine göre sınıflandırılıp diğerlerinden ayırt edilir. Bu sınıflama sayesinde oluşan grup, zihinde bir düşünce birimi oluşturur. İşte bu düşünce birimlerini ifade eden sözcüklerin her biri kavramdır. Kavramlar bir somut eşya, varlık ya da olay değildir. Onların belirli gruplar altında toplanmasıyla ulaşılan soyut düşünce birimleridir. Yani onlar, somut değil soyut düşüncelerdir. Gerçek dünyada kavram yoktur, sadece onun örnekleri vardır. Kısacası kavramlar düşüncelerde yaşar.

Kavramlar soyut düşünce birimleri olduğu için, kavramların geliştirilmesinde kişinin kullandığı bir takım zihinsel süreçler vardır. Bunlar (7);

- *Genelleme Süreci:* İlgilenilen varlıkların ortak özelliklerine göre bir grupta toplanması ve bu gruba bir ad verilmesi sürecidir.
- *Ayırım Süreci:* Genellemenin tersidir. Yani varlıkların ve olayların birbirine benzemeyen özelliklerini bulma sürecidir.
- *Tanımlama Süreci:* Bir kavramı sözcükle anlatan önermeye o kavramın tanımı denir.

Kavram geliştirme ve değiştirme bir öğrenme biçimidir ve bu bilgilerin öğreniliş yollarına göre kavramlar üçe ayrılır (8);

- *Algılanan Kavramlar:* İnsanın dış dünyadan duyu organlarıyla yaptığı algılamalarla oluşan kavramlardır.
- *Betimlemeli Kavramlar:* İnsanın dış dünyadaki varlıklarla ve olaylarla etkileşime girmesi sonucu, eşya ve olayların gözlenebilir özelliklerinin özetlenmesiyle - açıklanmasıyla - anlamlandırılmasıyla oluşan kavramlardır.
- *Kuramsal Kavramlar:* Bazı kavramlar etkileşimle değil, zihin operasyonlarıyla elde edilir. Bu kavramların temelinde kuramsal düşünceler vardır. Kuramsal kavramların öğrenilmesi diğerlerine göre daha zor ve karmaşıktır.

Kavram öğretimi, ilgili kavramın çocuğun zihninde oluşmasını sağlama işidir. Günümüz öğretim yaklaşımlarında, gerek bilgilerin gerekse de kavramların öğretim sürecinde merkezde öğretmen değil, öğrenciler vardır. Buna göre kavram öğretimi ikiye ayrılır (7);

a) Geleneksel Yöntem (Sunuş Yoluyla Öğretim):

- Kavramın (sözcüğün) verilmesi,
- Kavramın tanımının verilmesi,
- Kavramın tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin verilmesi,
- Kavrama dahil olan ve olmayan örneklerin verilmesi.

Kavram öğretiminde kullanılan geleneksel yöntemin, kavramları öğretmede yeterince etkili olduğunu söylemek zordur. Çünkü birçok kavramda yaşanan sıkıntı, onun kesin bir sözel tanımının yapılamamasından kaynaklanır. Bu durumda da öğretime kavramın tanımıyla başlayan bu yöntemin, sıkıntılar içerdiği kabul edilmektedir (9).

b) Modern Yöntem (Buluş Yoluyla Öğretim):

- Kavramı en iyi anlatan örnekle başlanması,
- Kavramı niteleyen diğer örneklerin verilmesi,
- Kavrama dahil olan örneklerden hareketle o kavramın ortak özelliklerinin bulunması,
- Genellemeye gidilmesi,
- Kavrama dahil olmayan örneklerin verilmesi,
- Kavrama dahil olmayan örneklerden hareketle, o kavramın ayırt edici özelliklerinin bulunması.

Önceden de belirtildiği üzere, kavramlar bilgilerin yapı taşlarıdır. Kavramlar, bir binayı oluşturan elemanlar gibi üst üste gelerek, bilgileri meydana getirirler. Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin akademik başarılarının temelinde, kavram öğrenme başarıları bulunmaktadır.

Bu sebeple araştırmada, işbirlikli öğrenme yönteminin öğrencilerin kavram öğrenmelerindeki etkililiği incelenmiştir. Araştırma raporunun ikinci kısmında, araştırmanın amacı ve denencesi belirtilmiş, ayrıca araştırma süreci ve sonuçları hakkında ulaşılan bilgilere ve yorumlara yer verilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; işbirlikli öğrenme yöntemi birleştirme tekniğinin, öğrencilerin, sosyal bilgiler dersindeki ilgili ünite de geçen kavramları öğrenme başarıları üzerindeki etkilerini incelemektir.

Denence

İşbirlikli öğrenmenin uygulandığı deney grubuyla, düz anlatım ve soru cevap yöntemlerinin kullanıldığı kontrol grubunun ünite sonundaki kavram başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Sınırlılıklar

1. Araştırmada deney grubuna işbirlikli öğrenme tekniklerinden “birleştirme tekniği” uygulanmıştır.
2. Araştırma 5. sınıf sosyal bilgiler dersi “Kültür ve Miras Öğrenme Alanı”nın “Adım Adım Türkiye” ünitesi çerçevesinde yürütülmüştür.
3. Araştırma, uygulama yapılan kontrol ve deney grubu öğrencileriyle sınırlıdır.

Sayıtlar

1. Kavram başarı testinin kapsam geçerliliği için uzman kanısı yeterlidir.
2. Deney ve kontrol grubunda kontrol altına alınamayan değişkenler, sonucu anlamlı derecede etkilememektedir.

Yöntem

Araştırma; işbirlikli öğrenme yönteminin, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi kavramlarını öğrenme düzeylerine etkisini incelemeye yönelik yapılan öntest-sontest kontrol gruplu deneysel bir çalışmadır.

Denekler

Araştırmada, 2005–2006 öğretim yılında, Ankara İli Yenimahalle İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı bir ilköğretim okulunda öğrenim gören beşinci sınıf öğrencilerinin tamamına, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve 25 sorudan oluşan “Kavram Başarı Testi” uygulanmıştır. Uygulama sonucu elde edilen veriler ışığında kavram başarı açısından birbirine denk olan iki sınıf seçilmiştir. Sınıflardan biri araştırmanın kontrol grubunu (N=32), diğeri ise deney grubunu (N=30) oluşturmaktadır.

Uygulama

Araştırmada, 5. sınıf sosyal bilgiler dersi “Kültür ve Miras Öğrenme Alanı”nın “Adım Adım Türkiye” ünitesi uygulama için belirlenmiştir. Yapılan öğretim esnasında, iki araştırmacı kontrol grubunun derslerine girerek gözlem yapmıştır. Yapılan gözlemler neticesinde, kontrol grubunda dersi yürüten sınıf öğretmeninin ağırlıklı olarak düz anlatım ve soru cevap yöntemlerini kullandığı anlaşılmıştır. Deney grubunda ise işbirlikli öğrenme yöntemi birleştirme tekniği uygulanmıştır.

Birleştirme tekniğinde öğrenciler 5-6 kişiden oluşan gruplara ayrılırlar. Tüm gruplar aynı üniteyi öğrenirler. Ancak ünite 5-6 alt bölüme ayrılır. Her gruptaki bir üye öğrenmek üzere ünitenin belli bir bölümünü seçer. Her üye kendi konusunu okur. Daha sonra farklı gruplardaki aynı konuyu alan öğrenciler bir araya gelerek uzmanlık gruplarını oluştururlar. Uzmanlık gruplarında konu açıklanır, derinlemesine tartışılır. Uzmanlık gruplarındaki öğrenciler, konularını tam olarak öğrendikten sonra kendi gruplarına döner ve konularını gruplarındaki diğer arkadaşlarına öğretmeye çalışır (4).

Çalışmanın uygulama süreci ünitenin süresi olan 15 ders saatidir. Deney grubunda yapılan uygulamaların bir saati grupların oluşturulması ve öğrencilere yöntemle ilgili açıklamalar yapılması için ayrılmıştır. Cinsiyet, kavram başarı düzeyi, ders başarı düzeyi ve bireysel özellikler dikkate alınarak beşer kişilik altı grup oluşturulmuştur. Gruplar oluşturulduktan sonra işbirlikli öğrenmenin esas alındığı öğretime geçilmiştir. Uygulama sonunda deney ve kontrol gruplarının her ikisine de “Kavram Başarı Testi” uygulanarak öntest ve sontest puanları karşılaştırılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen Kavram Başarı Testinin uygulanmasından elde edilmiştir. ITEMAN Madde Analiz Programı kullanılarak yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda testi oluşturan soruların madde ayırıcılık değerlerinin 0,380 - 0,806 arasında değiştiği, madde güçlük değerlerinin 0,417 - 0,673 arasında değiştiği ve testin KR-20 güvenilirlik katsayısının .79 olduğu anlaşılmıştır. Bu verilerden hareketle, testin çalışmada kullanılabilir düzeyde geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu anlaşılmıştır.

Kavram Başarı Testinin kapsam geçerliliği için uzman görüşlerine başvurulmuş, yapı geçerliliği için ise her bir sorunun ayrı ayrı madde güçlük ve ayırıcılık değerlerine bakılmıştır. ITEMAN Madde Analiz Programı, her bir sorunun yukarıda belirtilen değerlerini hesaplayan bir paket programdır. Bu analizle ulaşılan sonuçlara göre, soruların güçlük değerlerinin 0,4 ile 0,6 arasında olmasına ve ayırıcılık değerlerinin ise 0,4'ten yukarı olmasına dikkat edilmiştir. Çünkü bir sorunun güçlük değerinin bire yakın olması o sorunun çok kolay, diğer yandan sıfıra yakın olması ise çok zor olduğunun bir göstergesidir. Bu nedenle soruların güçlük değerinin 0,4 - 0,6 arasında olması sağlanmıştır. Soruların ayırıcılık değerlerinin 0,4 ve üzerinde bir değer olması, bir sorunun ölçtüğü bilgi parçasının diğer soruların ölçtüğü bilgi parçalarından ayrıldığını göstermektedir. Bu bilgi ışığında, yine soruların ayırıcılık değerlerinin 0,4 ve üzerinde bir değere sahip olması sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Veri toplama aracının uygulanmasıyla elde edilen veriler, SPSS 11 istatistik programı ile analiz edilmiş ve verilerin yorumlanmasında t-testinden yararlanılmıştır. Anlamlılık derecesi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

Kavram Başarı Testi, hepsi dört seçenekli olan toplam 25 sorudan meydana gelmektedir. Öğrenciler, bu testten aldıkları puanlara göre üç gruba ayrılmıştır. Buna göre gruplar şu şekilde oluşturulmuştur:

- 0 - 8 arası soruyu doğru cevaplayan öğrenciler “*düşük*”,
- 9 - 17 arası soruyu doğru cevaplayan öğrenciler “*orta*”,
- 18 - 25 arası soruyu doğru cevaplayan öğrenciler “*yüksek*” grubu oluşturmaktadır.

Bulgular

Bu başlık altında araştırmanın denencesine ilişkin bulgular verilmiştir. Deney ve kontrol gruplarının öntest puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için t-testi yapılmış ve elde edilen değerler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest Puanlarına İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t-testi Sonuçları

Gruplar	N	\bar{X}	SS	Sonuç
Deney	30	9,45	2,77	t = 1,72 p > 0,05
Kontrol	32	10,12	3,19	

Tablo 1’e göre, deney grubunun öntest puanlarının aritmetik ortalaması $X=9,45$ iken kontrol grubunun öntest puanlarının aritmetik ortalamasının $X=10,12$ olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol gruplarının öntest puanlarının aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($t=1,72$; $p > 0,05$). Bu durum, her iki grupta yer alan öğrencilerin öntestten aldıkları puanlarının birbirlerine çok yakın olduğunu, puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı düzeyde olmadığını ve uygulama öncesinde grupların birbirlerine denk olarak kabul edildiğini göstermektedir.

Deney ve kontrol gruplarının sontest puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını tespit etmek için t-testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Gruplarının Sontest Puanlarına İlişkin Ortalama, Standart Sapma ve t-testi Sonuçları

Gruplar	N	\bar{X}	SS	Sonuç
Deney	30	18,23	4,51	t = 2,54 p < 0,05
Kontrol	32	13,36	4,17	

Tablo 2’ye göre, deney grubunun sontest puanlarının aritmetik ortalaması $X=18,23$ iken kontrol grubunun sontest puanlarının aritmetik ortalamasının $X=13,36$ olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol gruplarının sontest puanlarının aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($t=2,54$; $p < 0,05$). Öntest puan ortalaması $X=9,45$ olan deney grubunun, sontest puan ortalaması $X=18,23$ ’e yükselmiş ve oluşan fark $X_s - X_ö=8,78$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer kontrol grubunda $X_s - X_ö=3,24$ ’tür.

Bu bulgular, deney grubunda yapılan öğretimin kontrol grubunda yapılan öğretime kıyasla daha başarılı sonuçlar verdiği ve öğrencilerin başarısını daha üst düzeylere çektiği sonucunu doğurmaktadır. Bu sonuca göre, öğrencilerin kavram edinimleri üzerinde işbirlikli öğrenmenin, geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili olduğu yorumunda bulunulabilir.

Tartışma ve Sonuç

Deney ve kontrol gruplarının sontest puanları ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olması, deney grubunda yapılan işbirlikli öğrenme uygulamalarının kontrol grubunda yapılan düz anlatım ve soru-cevap yöntemine oranla daha etkili olduğunun bir göstergesidir. Sonuç olarak, ilgili kavramların öğrenilmesi açısından, işbirlikli öğrenme yönteminin uygulandığı deney grubundaki öğrenciler, kontrol grubundaki öğrencilere göre daha başarılı olmuşlardır. Diğer bir ifadeyle, işbirlikli öğrenme yönteminin kavram başarısını arttırmada etkili bir yöntem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu konuda yapılan diğer araştırmaların (10) (11) (12) (13) (14) sonuçlarıyla, bu araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar paralellik göstermekte ve birbirlerini desteklemektedir.

Araştırmadan elde edilen, “Adım Adım Türkiye” ünitesinde belirlenen kavramları işbirlikli öğrenme yöntemi ile öğrenen öğrencilerin, aynı kavramları düz anlatım ve ek olarak soru - cevap yöntemleri ile öğrenen öğrencilerden daha başarılı oldukları sonucu, işbirlikli öğrenme yönteminin, ilköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler ünitelerinde yer alan kavramların öğretiminde etkili bir yöntem olarak kullanılabilceğini göstermektedir. Çünkü bu yöntem, öğrencilerin kavramsal değişimlerini kolaylaştırmakta ve bu durumda, ilgili kavramların öğrenciler tarafından başarılı ve kalıcı bir biçimde yapılandırılmasını sağlamaktadır. İlköğretimde, öğrencilerin farklı sosyal becerileri kazanabilmesi, bilgi ve değerleri daha etkili ve kalıcı olarak öğrenebilmesi için, öğrenme - öğretme sürecinde, işbirlikli öğrenme yöntemine, öğretmen merkezli ve öğrenciyi pasif kılan yöntemlerden daha fazla yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda öğretmenlere, özellikle kavram öğretiminde, işbirlikli öğrenme yönteminde olduğu gibi tartışmalara ve grup çalışmalarına dayalı, öğrencilerde kavramsal değişimi sağlayan ve kolaylaştıran, ayrıca öğrenciyi merkeze alarak onları bilginin keşfedicisi ve yapılandırıcısı konumuna sokan diğer yöntemleri de kullanmaları konusunda bir öneri getirilmektedir. Ayrıca, yapılandırmacı kuramdan temel alan ve öğrencilerin kavramsal değişim sürecinden başarılı bir biçimde çıkmasını sağlayan diğer öğretim yöntemlerini konu alan çalışmaların yapılmasının, bu alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

1. Şaşan, H. (2002). Yapılandırmacı Öğrenme. Yaşadıkça Eğitim, 74-75. 49-52.
2. Shlomo, S. (1990). Group Investigation Expence Cooperative Learning. London: Educational Leadership.
3. Gömleksiz, M. (1997). Temel Eğitim 4. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Başarısı ve Arkadaşlık İlişkileri Üzerine Deneysel Bir Çalışma. Adana: Baki Kitap ve Yayınevi.
4. Senemoğlu, N. (2001). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.
5. Saban, A. (2000). Öğrenme Öğretme Süreci. Nobel Yayınevi. Ankara.
6. Baykara, K. (1999). İşbirliğine Dayalı Öğrenme Teknikleri ve Denetim Odakları Üzerine Bir Çalışma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
7. Kaptan, F. (1999). Fen Bilgisi Öğretimi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
8. Pınarbaşı, T. (2002). Çözünürlükle İlgili Kavramların Anlaşılmasında Kavramsal Değişim Yaklaşımının Etkinliğinin İncelenmesi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
9. Canpolat, N. (2002). Kimyasal Denge ile İlgili Kavramların Anlaşılmasında Kavramsal Değişim Yaklaşımının Etkinliğinin İncelenmesi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
10. Smith, M. E., Hinckley, C. C. & Volk G. L. (1991). Cooperative Learning in the Undergraduate Laboratory. Journal of Chemical Education. 68: 413-415.
11. Heller, P., Keith, R. & Anderson, S. (1992). "Teaching Problem Solving Through Cooperative Grouping. Part 1: Group versus Individual Problem Solving." American Journal of Physics, 60, 627-636.
12. Baird, H. J., Lazarowitz, R. & Lazarowitz, R. H. (1992). Academic Achievement and Social Gains of Differing Status Students Learning Science in Cooperative Groups. Cooperative Learning. 13 (1): 21-24
13. Heady, J. E. (1994). Teaching Embryology without Lectures and without traditional Laboratories. An Adventure in Innovation. Journal of College Science Teaching, 23: 87-91.
14. Kaptan, F. ve Korkmaz, H. (2000). İşbirliğine Dayalı Fen Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Özyeterlilik Düzeylerine Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi IV. Fen Bilimleri Eğitimi Sempozyumu. Beytepe, Ankara.